گزارشی از برگزاری جشنواره هانس کریستین اندرسن در تهران

شاید وقتی بزرگ شدید، قوی زیبایی بشوید

عکسها: حسین سلمانزاده

فهیمه خضر حیدری

خانه هنرمندان ایران امسال بهار تازه را با هیاهوی اشتیاق برانگیز و شاد کودکان آغاز کرد. با برگزاری جشنواره ۳ روزه هانس کریستین اندرسن شوق، زندگی و حال و هوای تازه‌ای در خانه هنرمندان ایران خلق شد. بهار است و باغ خانه هنرمندان سبز شده است. شکوفه ها یک بار دیگر به زندگی لبخند می زنند، کودکان به هوای آواز پرندگان لابه لای بوته های گل می دوند و پدر و مادرهایی که هنوز کودکی خود را گم نکرده اند، بازگشت به حقیقت ساده دوران کودکی را آه می کشند. این روزها در سراسر جهان همه کسانی که دوران کودکی را محترم شمرده به رسمیت می شناسند و همه آنها که از نقش جادویی واژگان، افسانه ها، قصه ها و شعرهای ناب وزلال در پرورش خلاقیت، احساس و آرزوهای زیبا در جان و روح کودکان آگاهند، گرد هم آمده اند تا به خالق سرنوشت تلخ دختر کبریت فروش و زیبایی فراموش شده جوجه اردک زشت بگویند، ما همچنان کوچه های ذهن تو را قدم می زنیم و بوی خوش زندگی را با پرواز جوجه اردک زشتی که سرانجام روزی توانست چونان قویی مغرور در زیبایی خود بنگرد، به درون می کشیم.

«او زندگی را قصه ای می داند که باید آن را باز گفت، او ظاهراً مرده است، او از آن جهان است و جدا افتادگان را پیوند می دهد و زیبایی ها را می نماید و قلبهای ما را لمس می کند. آنچه به ما می بخشد فراتر از افسانه های پریان است، او همه تارهای قلب آدمی را می نوازد، کارهای او عین زندگی است.»

بخشی از پیام لوگوی جشنواره هانس کریستین اندرسن

هانس کریستین اندرسن نویسنده مشهور دانمارکی در آوریل ۲۰۰۵ دویست ساله شد. کمیته برگزداشت اندرسن در دانمارک به همین مناسبت و با هدف تجلیل از مقام او به عنوان نویسنده ای با شهرت جهانی برنامه ای منسجم برای برگزاری جشنواره جهانی اندرسن تدارک دید و از همه کشورهای علاقه مند دعوت کرد تا در اجرای هر چه بهتر و وسیع تر این جشنواره جهانی مشارکت فعال داشته باشند. در ایران هم شورای کتاب کودک از مهرماه ۱۳۸۴ در تدارک برگزاری جشنواره اندرسن بود و در ارتباطاتی که با کمیته مرکزی جشنواره در دانمارک برگزار کرد، توانست مجوز برگزاری جشنواره با استفاده از آرم رسمی و جهانی برزگداشت اندرسن دریافت دارد و کار خود را آغاز کند. اما مسأله به همین جا ختم نمی شد. اندرسن دویست ساله در ایران تنها ۷۰ سال دارد. اولین بار مسعود فرزاد در ۱۳۱۰ اندرسن را به خواننده فارسی زبان معرفی کرد. ولی تا زمان برگزاری جشنواره هنوز بسیاری از نویسندگان و هنرمندان ایرانی با اندرسن آشنا نبودند و جز نسرین خسروی که داستان بندانگشتی او را تحت عنوان دختر باغ آرزو به صورت کتابی تصویرگری کرده بود، تقریباً هیچ یک از هنرمندان ایرانی به تصویرگری آثار او نپرداخته بودند. اولین اقدام شورا مذاکره با تصویرگران کتاب کودک و انتقال اطلاعات مربوط به آثار اندرسن به آنها بود. از طرفی اکثر مترجمان ایرانی نیز اصولاً اندرسن را به عنوان شاعر نمی شناختند و شناختشان از او به چند داستان مشهور مثل دختر کبریت فروش یا جوجه اردک زشت محدود می شد. شورا اشعار اندرسن به زبان انگلیسی را در اختیار گروهی از مترجمان قرار داد و همچنین با بازیگران و کارگردانهای تئاتر، قصه گوها، مجسمه سازان، نقاشان و پوانامهای زیادی به واسطه اندرسن ارتباط برقرار کرد. دکتر نوش آفرین انصاری، دبیر اجرایی شورای کتاب کودک و عضو کمیته برگزاری جشنواره اندرسن در ایران می گوید: «تمام کسانی که می بینید در اینجا کارهای هنری و خلاق ارائه داده اند اشخاصی هستند که شورا با آنها کار کرد و کوشید تا اندرسن و جنبه های مختلف آثارش را به آنها بشناساند. جامعه ما آثار اندرسن را جز با چندانگر معروف مثل دختر کبریت فروش، پری دریایی و یا جوجه اردک زشت به صورت جدی و کامل نمی شناخت.»

برگزاری کارگاههای تخصصی

شورا با برگزاری کارگاههای تخصصی بحثهای جدیدی را در زمینه شناخت اندرسن و درک ویژگی های مختلف آثار او شروع کرد.

کارگاه بررسی ویژگی های مذهبی آثار اندرسن به عنوان یک نویسنده مذهبی که نشانه های مسیحیت در نوشته هایش پررنگ است، کارگاه نقد و تحلیل داستانهای اندرسن، کارگاه تعمق در کیفیت و چگونگی ترجمه آثار اندرسن و کارگاه ترویج اندرسن خوانی، از جمله کارگاههایی هستند که شورا با دعوت از متخصصان مختلف اقدام به برگزاری آنها کرد. یکی از موضوعات جالب طرح شده در این مرحله بحث «بازی و بازیچه» در آثار اندرسن است. رد بازی را در تمام آثار اندرسن می توان دنبال کرد.

دکتر نوش آفرین انصاری می گوید: «دختر رقاصه، سرباز حلبی، فرفره و بسیاری از دیگر شخصیت های ساخته و پرداخته ذهن اندرسن بازیچه و اسباب بازی هستند.»

ثریا قزل ایاغ که پیش از این با نگارش کتاب راهنمای بازیها ۲۵۰۰ بازی را ثبت کرده است، در این جشنواره با ارائه مقاله ای کوشید تا مسأله بازی را در ذهن نویسنده ای با خلاقیت اندرسن نشان دهد و یکی از دلایل جاودانگی اندرسن را به بازی کردن او با مفهوم بازی مربوط سازد. گرچه هدف شورا از برگزاری این کارگاههای تخصصی و همچنین جست وجوهای اینترنتی و کتابخانه ای، مصاحبه ها، ترجمه ها و فعالیتهای دیگری از این دست در واقع اجرای هر چه بهتر جشنواره اندرسن بود ولی در نگاهی عمیق تر شورا با برگزاری این کارگاهها بر آن است تا استفاده از آثار اندرسن به صورتهای مختلف از جمله موسیقی، تئاتر، کاغذ و برش، نمایش خلاق و در کنار آن فرهنگ کتابخوانی در جامعه رواج بیشتری پیدا کند و به این ترتیب پیوند کودکان ونوجوانان را با هانس کریستین اندرسن، راوی افسانه های پریان و خالق داستانهای به یاد ماندنی و عمیق درباره زیبایی رنجهای انسانی، بازسازی و تحکیم کند. محمد رضا یوسفی، نویسنده کودک و نوجوان ضمن اشاره به ازدحام بیش از حد جمعیت، استقبال مردم از جشنواره را نکته مثبتی ارزیابی می کند و تلاش ۱۰۰ الی ۱۵۰ نفر دست اندرکار برگزاری جشنواره را در راستای ترویج مسائل فرهنگی و کتابخوانی قابل ستایش می داند.

> در سالن وسیع طبقه دوم خانه هنرمندان، تلویزیون بزرگ مسطح تصاویری درباره اندرسن را نشان می دهد و اطلاعاتی به زبان انگلیسی پخش می شود. در گوشه و کنار این سالن آثار و یادبودهایی از اندرسن به نمایش گذاشته شده است

فانتزی زندگی در آثار اندرسن

هانس کریستین اندرسن دویست ساله راوی داستانهای زیبا و خیال انگیزی است که نزدیک به دوقرن کودکان بسیاری در سراسر جهان با آنها رشد کرده و زندگی آموخته اند. کودکان بسیاری رؤیاهای کودکانه خود را با شخصیت های داستانی اندرسن قسمت کرده اند، داستانهایی که در آنها فانوس های فرسوده، قورباغه های شکسته، میخ های زنگ زده، چوب کبریت ها، شیشه های ترک خورده، ناقوس کلیساها، سوزن رفوگری، لنگه دستکش ها، عروسکهای حلبی، فرفره ها، توپها و چکمه های کهنه همه و همه شخصیت و ویژگی دارند و از زندگی سخن می گویند.

این موجودات در داستانهای اندرسن همه جان دار و زنده اند و با نقش آفرینی های شگفت انگیز خود ما را به سفرهای دور و دراز می برند.

توران میرهادی که سالهاست بانوی ادبیات کودکان ایران لقب گرفته می گوید: اندرسن در داستانهایش تجربه های نابی از زیستن در دنیای واقعیت و خیال را به تصویر می کشد. او مشاهده گری دقیق است که در ورای هر موجود زنده، هر شی، هر حرکت و هر پدیده ای معنای عمیقی از زندگی را کشف کرده، با گونه ای فانتزی ظریف به خواننده کودک، نوجوان یا حتی بزرگسال خود منتقل می کند.

اندرسن ۱۵۷ قصه ،۸ رمان، ۸۰۰ قطعه شعر، ۴۰ زندگینامه و چند سفرنامه نوشته و در هیچ یک از آثار خود به تصویر کشیدن مفهوم انسانیت ناب و وارسته از بعد زمان و مکان و زنجیرهای قواعد و آداب را فراموش نکرده است.

برنامه های جشنواره

قصه گویی، نمایشی خلاق، کاغذ و برش، نقاشی، نمایشگاه آثار حجم، سخنرانی، نمایشنامه خوانی، کتاب های اندرسن به خط بریل برای نابینایان، اکران فیلم و... از جمله برنامه های اصلی اجرا شده در طول جشنواره ۳ روزه اندرسن در خانه هنرمندان ایران بود. بسیاری از برنامه ها همزمان با هم و در تالارها و اتاق های مختلف خانه هنرمندان اجرا می شدند و میزان استقبال خانواده ها و بچه ها بسیار فراتر از انتظار برگزار کنندگان جشنواره به نظر می رسید. تا آنجا که در نتیجه فضای محدود وجای کم بعضی برنامه ها به اجرا در نیامد و عده ای نیز نتوانستند به صورت کامل از برنامه ها استفاده کنند.

در سالن وسیع طبقه دوم خانه هنرمندان، تلویزیون بزرگ مسطح تصاویری درباره اندرسن را نشان می دهد و اطلاعاتی به زبان انگلیسی پخش می شود. در گوشه و کنار این سالن آثار و یادبودهایی از اندرسن به نمایش گذاشته شده است. مجموعه ای از تمبرهای رنگارنگ و کوچک و بزرگ منتشر شده در کشورهای مختلف به مناسبت بزرگداشت اندرسن، اطلاعاتی درباره سایت بنیاد HCA دانمارک، مسؤول برگزاری مراسم دویستمین سالگرد تولد اندرسن در جهان، فهرستی کامل از آثار و تألیفات درباره اندرسن از سال ۱۳۱۰ تا ۱۳۸۳ به همراه آثار انگلیسی موجود در کتابخانه های تهران، مجموعه نقاشی های کودکان کشورهای مختلف با الهام از آثار اندرسن، جزوه هایی از تجربه های متفاوت و قابل تأمل مدارس و فرهنگسراهای مختلف در زمینه ترویج آثار اندرسن در میان کودکان ونوجوانان، مجموعه مقاله های کنفرانس های بین المللی در دانمارک به مناسبت بزرگداشت اندرسن و تصاویری زیبا از موزه هانس کریستین اندرسن در شهر اودنز، زادگاه او در دانمارک از جمله خواندنی ها و دیدنی های به نمایش درآمده در طبقه دوم خانه هنرمندان بود.

کودکان کتابها را ورق می زنند و دست در دست قصه گوها و راهنماهای کانون در جهان افسانه های اندرسن پرواز می کنند.

کاغذ و برش

کاغذ در نگاه اندرسن تنها وسیله ای برای ثبت کلمات نیست در حقیقت کاغذ پایه بیان خلاق اندرسن به شمار می آید. او کاغذ را می نوشت، نقاشی می کرد و برش می زد و کاغذ - برش های شگفت انگیز و زیبایی خلق می کرد.

اغراق نیست اگر بگوییم همان طور که میکل آنژ مجسمه ساز با دیدن هر قطعه سنگ فریاد انسان محبوس در آن را به گوش دل می شنید و می کوشید تا با خلاقیت، ظرافت و هنرمندی از سنگ، زندگی بسازد، هانس کریستین هم آوای اشکال پنهان در برگه های کاغذ را می شنید و با یاری قیچی معجزه گر خود اشکال غیرمتعارف و باشکوهی را از دل آن بیرون می کشید. او در آغاز این برش های کاغذین را برای سرگرمی دوستان و فرزندان خودمی ساخت ولی بعدها اغلب به هنگام قصه گویی یکی از تصویرهای کاغذی خود را با ماجراهای فانتزی داستان هایش همراه می کرد و در پایان کار، کاغذهای تاخورده را در برابر چشمان مسحور شده جمعیت مشتاق از هم می گشود!

این کاغذ - برش ها که اغلب به مصمایی تصویری و یا ترکیبی از نمادهای تصویری ونشانه های زبان شناختی شبیه اند نه فقط موجب حظ بصری بینندگان می شوند بلکه او را به چالش ذهنی دعوت می کنند.

نمایش مجموعه ای زیبا از کاغذ - برش های اندرسن و جالب تر از آن آموزش روش ساده ساخت این کاغذ - برش ها از اقدامات ابتکاری وجالب جشنواره بود که برای اکثر بازدیدکنندگان جذابیت داشت.

من پری کوچک غمگینی را می شناسم
نگیر بهونه، دلتو بیار
دستاتو توی دست من بذار!

عده ای از مجسمه سازان به دعوت شورای کتاب کودک و به انگیزه شرکت در جشنواره هانس کریستین اندرسن مجسمه ها و حجم های دیدنی زیبا و در عین حال ساده ای از قهرمان های داستان های اندرسن ساخته اند. این آثار در طبقه سوم خانه هنرمندان در سالنی کوچک و نیمه تاریک با نورپردازی مخصوص به نمایش داده درآمد.

جوجه اردک زشت، لک لک، دختر کبریت فروش، بالرین، سرباز حلبی، عنکبوت درشت و خلاصه بسیاری از شخصیت های ساخته و پرداخته ذهن و تخیل خلاق اندرسن که به قول ژوزه ساراماگو همگی به جمعیت جهان اضافه شده و به جریان زندگی پیوسته اند را در گوشه و کنار این نمایشگاه می بینیم. اما این همه جذابیت نمایشگاه حجم و مجسمه نیست و شاید چیزی که حتی مجسمه ها را هم تحت تأثیر خود قرار می دهد دختر جوان سپیدپوشی باشد که با توانایی شگفت انگیزی بدون آنکه خسته شود هر روز از ساعت ۴ بعدازظهر تا هشت شب یکسره در میان مجسمه ها و آدم ها به نرمی گام بر می دارد و با صدایی ظریف و محزون احساسات خود را با دنیای اطرافش قسمت می کند. دختر که در لباس و نقش پری دریایی ظاهر شده است سار دهنی می زند، آواز می خواند و افراد را به همراهی با خود دعوت می کند. امکان ندارد کسی وارد نمایشگاه شود و از توجه و لبخندمهربان این پری دریایی کوچک محروم بماند. پری دریایی دست هایش را از هم می گشاید و می پرسد: «شما پروانه می خواهید؟... من می توانم یک پروانه به شما بدهم ولی خودتان بگویید که آن را کجا بگذارم؟ توی قلبتان؟ توی دستتان یا توی چشم ها؟»...

دختر بچه ای از مادرش می پرسد: «مامان این واقعاً یک پری دریایی است؟» و مادر مثل خیلی از بزرگ ترهای حاضر در جمع با اشک شوقش بال های کوچک پروانه را می شوید.

جوایزی در پنج بخش

هیأت داوران در بخش پیام بزرگسال، هفت هنرمند برگزیده را شایسته دریافت سردیس ویژه جشنواره اندرسن دانست. سیمین دانشور، احمد پناهی سمنانی، محمدرضا یوسفی، جبار شافعی زاده و احمد اکبر پور هنرمندانی بودند که سردیس اندرسن را از آن خود کردند. سیمین دانشور که برای گرفتن جایزه حضور نداشت طی پیامی از شورای کتاب کودک درخواست کرده بود که سردیس اهدایی به وی در محل شورا و برای بچه ها حفظ شود.

در بخش تصویرگری بزرگسال پنج تصویرگر موفق به دریافت سردیس شدند: فرشید شفیعی، محمدعلی بنی اردلان، علی عامه کن، گلبرگ کیانی و فریده شهبازی

هیأت داوران ظاهراً در بخش پژوهش هیچ اثری را واجد تمام ویژگی های یک اثر برگزیده ندانست و تنها از هفت نفر مقاله نویس تقدیر نمود. علاوه بر این از میان تمامی دست نوشته هایی که کودکان از شهرها و روستاهای مختلف وحتی گاه دور افتاده به دبیرخانه کمیته برگزاری مراسم فرستاده بودند ۱۴ نفر پلاک نقره و لوح تقدیر دریافت کردند. کودکان ایرانی همچنین ۷۱۶۴ قطعه نقاشی با الهام از آثار اندرسن کشیده بودند که از این تعداد ۲۰۰ اثر در طول مدت جشنواره در خانه هنرمندان ایران نمایش داده شد و ۲۲ کودک نقاش نیز موفق به دریافت پلاک نقره و لوح تقدیر شدند. در بخش بین الملل ۳۸۳ نقاشی از ۶ کشور جهان به دبیرخانه جشنواره ارسال شده بود که ۳ اثر از ۳ کودک اهل ترکیه، قرقیزستان و رومانی در این میان برگزیده شدند.

جدول هنری

افقی:

۱- فیلمی به کارگردانی فرانک دارابونت و بابازی تام هنکس و دیوید مورس در سال ۱۹۹۹ میلادی - از کتابهای سیاسی بین همپتن با ترجمه ای از خشایار دیهیمی
۲- پیامبر صبور - حلقه و چرخ - فریاد و خروش - نویسنده روسی کتاب معروف سه تفنگدار
۳- آماس - کلیدی در موسیقی - عقل و خرد - طولانی ترین شب سال - قسمتی از پا
۴- ساز مولانا - اثری از ژان ژاک روسو نویسنده فرانسوی - برنده انگلیسی جایزه نوبل در ۱۹۰۲ میلادی - آسانتر و ساده تر - کجاست
۵- نمایشنامه ای از محمود دولت آبادی نویسنده رمان مشهور کلیدر - کشور کاسترو - پیامبری
۶- نیک وپسندیده - گریه و ناله - اصطلاحی در عکاسی - روزها
۷- وسیله ای در آزمایشگاه - جدید وتازه - نت اول موسیقی - گرامی داشتن
۸- عدد خیطی - مخفف کینه - پناهگاه وجان پناه - نویسنده کتاب پیمایش در تحقیقات اجتماعی - خطاب بی ادبانه
۹- از میوه های درختی - از آهنگهای موسیقی ایرانی - محل نمایش و بندبازی - پول تابان - نماد آزادگی
۱۰- جمع امین - از فیلسوفان انگلیسی سده هجدهم با اثر معروف فهم انسانی - برنده اتریشی نوبل در ۱۹۳۶ به همراه هنری هالب دیل انگلیسی - از کتابهای محمدعلی سپانلو
۱۱- کتابی از هانس کریستین اندرسن نویسنده معروف دانمارکی و خالق جوجه اردک زشت در قرن ۱۹ میلادی - کارگردان فیلم هامسون با نقش آفرینی ماکس فن سیه و درسال ۱۹۹۶ میلادی

عمودی:
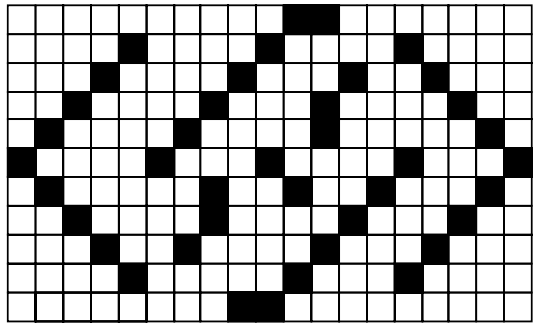
۱- نویسنده کتاب درآمدی بر رساله ویتگنشتاین با ترجمه ای از سهراب علوی نیا - توقف کردن
۲- در برابر گرسنگی - شاعر حماسی یونان با اثر معروف ایلیاد وادیسه
۳- روز عرب - از کتابهای فریدریش دورنمات - از انواع خواهر و برادر
۴- پروردگار - نام لاهوری شاعر معروف پاکستانی - نام ترکی
۵- چاق و فربه - سلاح کاشتنی
۶- موسیقیدان مشهور فرانسوی در قرن نوزدهم - فیلمی از علی شاه حاتمی
۷- امر به زیستن - زبان یکصد و یازده
۸- عدد منفی - ایتالیای قدیم - لقب پیشوایان
۹- نویسنده روسی کتاب بورژواها- پایه و اساس
۱۰- طنز نویس چیره دست ایرلندی خالق ژاندارک - اثری از آنتوان چخوف نویسنده روسی در اوایل قرن ۲۰ میلادی
۱۱- سست و ناپایدار - از پیروان ملاصدرا در فلسفه و معروف به شمس اشراق
۱۲- مخفی و پنهانی - ضمیر اول شخص مفرد - محله و کوچه
۱۳- فدراسیون کشتی - روش و سبک - تعجب خانمانه
۱۴- دریا نورد و کاشف انگلیسی خلیج هودسن در قرن ۱۷ میلادی - نویسنده کتاب ده روز شگفت انگیز با ترجمه ای از خسرو سمیعی
۱۵- از آثار فریدون مشیری شاعر معاصر ایران
۱۶- دست - نویسنده فرانسوی کتاب ترانه های بیلی تیس - خشکی
۱۷- از قبایل بدوی عرب - برنده روسی نوبل در ۱۹۵۸ به همراه چرنکوف - فراموشی وغفلت
۱۸- ماهی فروش - فریاد بلند
۱۹- از سنگهای قیمتی - برنده سوئدی جایزه نوبل در ۱۹۵۵ میلادی